

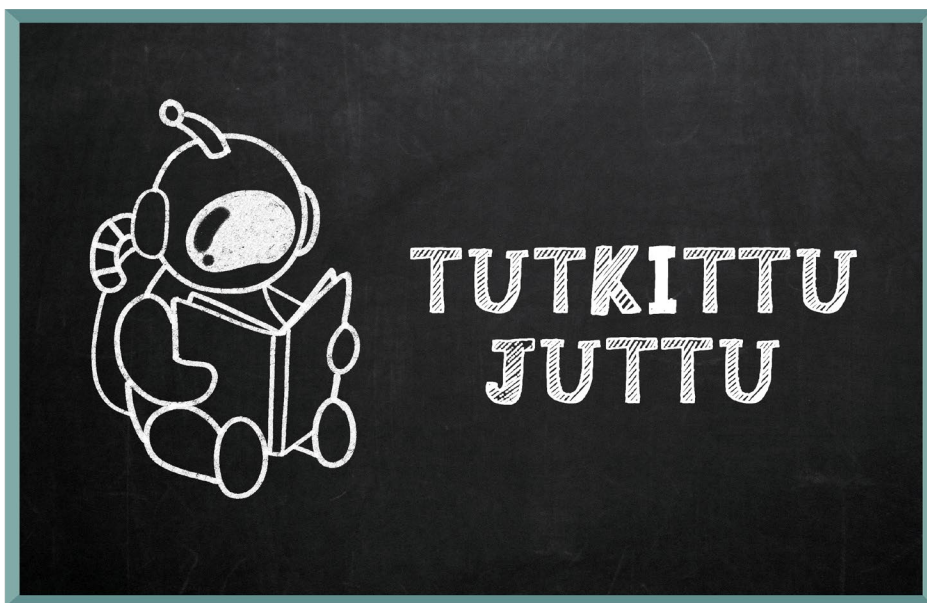
Please note! This is a self-archived version of the original article.

Huom! Tämä on rinnakkaistallenne.

To cite this Article / Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Juutilainen, P-K., Nikander, L., Hannula, H., Mäkelä, N. & Rantanen, O. (2021) Katsaus korkeakouluopiskelijoiden uraohjauskokemuksiin. Teoksessa Isosuo, T. & Karttunen, M. (toim.) Hyvä, parempi, paras tulevaisuuden uraohjaus : lähtökohdat ja uraohjauskoulutus. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu, s. 15-31.

URL: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-344-323-5>

KATSAUS KORKEAKOULU- OPISKELIJOIDEN URAOHJAUS- KOKEMUKSIIN

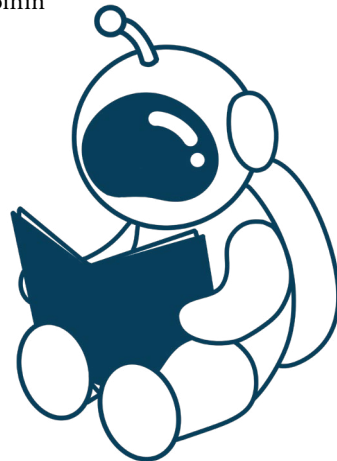
Päivi-Katriina Juutilainen, Leena Nikander, Heikki Hannula,
Nina Mäkelä & Outi Rantanen

Ohjaus tulevaisuuden työhön -hankkeen (OTT) keskiössä on uraohjaus. Ohjauksen painopisteen siirtymistä opinto-ohjauksesta uraohjaukseen on korostettu viime vuosina niin kansainvälisissä kuin kansallisissakin yhteyksissä, ja uraohjauksen merkitys on noussut esiin myös useissa aikaisemmissa ohjauksen kehittämistä koskevissa hankkeissa. Jo vuonna 2011 julkaistussa elinikäisen ohjauksen strategiassa korostettiin uranhallinta- sekä uran- ja elämänsuunnittelutaitojen hankkimisen merkitystä (Elinikäisen ohjauksen kehittämisen strategiset tavoitteet 2011, 28). Niin ikään Sanna Marinin hallitusohjelman tavoitteisiin kytkeytyvässä uudessa elinikäisen ohjauksen strategiassa vuosille 2020–2023 ohjausta tarkastellaan elämänkulun mittaisena jatkumona, joka muodostuu yksilön ja hänen omien urasuunnittelutaitojensa sekä niitä tukevan tiedon, neuvonnan ja ohjauksen vuoropuheluna (Elinikäisen ohjauksen strategia 2020–2023. ELO-foorumi 2020).

OHJAUS TULEVAISUUDEN TYÖHÖN -HANKKEEN LÄHTÖKOHDAT

Hankesuunnitelman vahvana tausta-ajatuksena oli opiskelijoiden uranhallintataitojen ja tulevaisuuden työelämässä selviytymisen tukeminen. Tätä ajatusta vahvisti se, että hanketta valmistelevissa ammattikorkeakouluissa ohjauksen rakenteet ja prosessit olivat muutoksessa ja niitä haluttiin uudistaa opiskelijoiden uraohjaustarpeita vastaaviksi. OTT-hanke alkoi tukea korkeakoulujen uudistustyötä kahdella tavalla: kehittämistyön ja koulutuksen menetelmin. Kehittämistyössä selvitettiin eri ammattikorkeakoulujen ohjausprosessien ja -rakenteiden nykytilannetta.

Koulutuksen suunnittelua varten päätettiin tehdä kaksi selvitystä: 1) opetus- ja ohjaushenkilöstön uraohjausosaamista ja koulutustarpeita kartoittava kysely sekä 2) selvitys ammattikorkeakouluopiskelijoiden uraohjauskokemuksia kartoittaneista hankkeista. Tässä artikkelissa esittelemme koosteen eri hankkeissa ja tutkimuksellisissa selvityksissä saadusta opiskelijoiden uraohjauskokemuksista. Valitsimme mukaan hankkeita, jotka oli toteutettu vuoden 2012 jälkeen ja joihin meillä hanketoimijoina oli ennestään kosketuspintaa.

OPISKELIJOIDEN URAOHJAUSKOKEMUKSIA SELVITTÄNEITÄ HANKKEITA

Oheinen taulukko kokoaa aiempia ohjauksen hankkeita. Olemme tiivistäneet kunkin hankkeen tavoitteet, kehittämistoimenpiteet sekä keskeisen annin OTT-hankkeelle. Tämän jälkeen esittelemme hankkeissa esiin tulleet opiskelijoiden uraohjauskokemukset yksityiskohtaisemmin.

TAULUKKO. Yhteenveto ohjaushankkeista

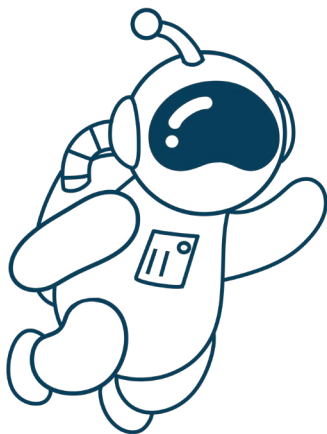
HANKE rahoittaja koordinaattori toteutusaika	Kuvaus	OTT-HANKKEESSA huomioon otettavaa
TUURA ESR TAMK 4/2018– 12/2020	<p>Hankkeessa muodostettiin kokonaiskuva tukea tarvitsevien opiskelijoiden ohjauspalveluista. Tätä tietoa myös levitettiin korkeakouluille valtakunnallisesti. Lisäksi hankkeen tavoitteena oli kehittää ja kartoittaa uraohjauksen palveluita sekä tunnistaa mahdollisia palvelukatteita tukea tarvitsevien ammattikorkeakouluopiskelijoiden työllistymisen tukemisessa. (TUURA – Tukea urapolulle s.a.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Tukea tarvitsevien ohjauspalveluiden kartoittaminen
Toteemi OKM Haaga-Helia 1/2017– 12/2019	<p>Hankkeessa tutkittiin ja kehitettiin käytännönläheisiä malleja työn ja korkeakouluopintojen yhdistämiseen. Tarkoituksena oli ottaa huomioon työtävien tekemisen yhteydessä tapahtuva oppiminen ja osaamisen kehittyminen ja erityisesti osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen. Hankkeen osatoteutuksissa löydettiin uudenlaisia malleja erityisesti työn opinnollistamiseen. (Toteemi – Työssä oppimassa, työhön s.a.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Opinnollistaminen • Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen
Someta duuniin ESR TAMK 10/2016– 12/2019	<p>Tarkoituksena oli lisätä korkeakoulussa tapahtuvan ohjauksen toimijoiden valmiuksia edistää työnhaun ja oman osaamisen markkinoinnin ja tuotteistamisen taitoja sekä mahdollistaa niiden kehittyminen. Tarkoituksena oli lisäksi kehittää digitaalisten työvälineiden hyödyntämistä työelämän ja opiskelijoiden kohtaamisissa. Hankkeessa haettiin ratkaisua kolmeen pääteemaan: korkeakoulutettujen työllistyminen digitalisoituvassa yhteiskunnassa, työnantajien ja korkeakoulutettujen kohtaaminen digitalisoituvissa ympäristöissä ja työmarkkinoilla sekä korkeakoulujen uraohjauksen digiloikan vahvistuminen. (Someta Duuniin 2021.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Digitalisoituvaa toimintaympäristöä • Digitaaliset urataidot

HANKE rahoittaja koordinaattori toteutusaika	KUVAUS	OTT-HANKKEESSA huomioon otettavaa
Jatkoväylä ESR Xamk 10/2016– 12/2018	Tavoitteena oli lyhentää kokonaisopiskelu-aikaa opintopolulla, joka muodostuu ammatillisesta toisen asteen tutkinnosta ja ammattikorkeakoulututkinnosta. Tavoitteeseen pyrittiin kiinnittämällä erityinen huomio tutkintoihin johtavien koulutusten väliseen nivelvaiheeseen ja siinä hyödynnettäviin toimintamalleihin ja pedagogisiin ratkaisuihin. Toisen asteen opiskelijoille tarjottiin mahdollisuuksia suorittaa korkeakouluopintojen tason väyläopintoja, jotka on mahdollista tunnistaa ja tunnustaa osana korkeakoulututkintoa. (Jatkoväylä – sujuvasti ammatillisesta koulutuksesta ammattikorkeakouluun s.a.)	<ul style="list-style-type: none"> • Toiselta asteelta ammattikorkeakouluopintoihin • Nivelvaiheen väyläopinnot
Nopsa ESR HAMK 10/2016– 10/2019	Tavoitteet olivat hyvin samanlaiset Jatkoväylä-hankkeen kanssa. Nopsa-hankkeessa kehitettiin yksittäisten ammattipistojen ja ammattikorkeakoulujen kumppanuuksia ja yhteistyömalleja, yksilöllisiä ja joustavia opinto- ja urapolkuja samoin kuin haasteeksi osoittautuneita polkumalleja vieraiden kielten osaamisen kehittämiseen ennen korkeakouluopintoja. (Nopsa – nopea ammatillinen väylä työelämään s.a.)	<ul style="list-style-type: none"> • Toisen asteen koulutusorganisaation ja ammattikorkeakoulun kumppanuus • Polkumallit vieraiden kielten oppimiseen
AMKista uralle! ESR Turun AMK 9/2018– 4/2021	Tavoitteena on kehittää ammattikorkeakouluille yhtenäinen uraseurannan työkalu. Hankkeen aikana toteutetaan vuosittain uraseurantakysely, jonka tulokset levitetään laajalti. Tuloksia on tarkoitus hyödyntää osaamistarpeiden muutosten ennakkoinnissa, koulutuksen ja opetuksen kehittämisessä, ohjaus- ja urapalveluissa, uusien opiskelijoiden rekrytoinnissa ja yleisesti tulosten vertailtavuudessa valtakunnallisesti ammattikorkeakoulujen kesken. Uraseurantatieto auttaa myös opettajuuden muutoksen ymmärtämisessä ja opiskelijoiden työuran ja urapolkujen suunnittelussa. (AMKista uralle – uraseurantatiedot käyttöön -hanke s.a.)	<ul style="list-style-type: none"> • Uraseuranta • Valmistumiskysely viisi vuotta aiemmin ammattikorkeakoulusta valmistuneille • Kyselyn vakinaistaminen 2021

TUURA

TUURA-hankkeen loppuraportissa (Isosuo ym. 2020) nousee keskeisenä opiskelijan ohjaus-tarpeen tunnistaminen. Opintojen suorittamiseen ja valmistumiseen paljon tukea tarvitsevat opiskelijat kokivat hyötyvänsä eniten henkilökohtaisista keskusteluista. He kaipaivat tukea vahvuksiensa ja potentiaalinsa löytämiseen, ongelmien ja avun tarpeensa tunnistamiseen sekä toiveidensa tutkimiseen ja tavoitteiden asettamiseen. Osa opiskelijoista myös kertoi, että avun pyytäminen voi olla vaikeaa tai kiusallista, vaikka apua tarvitsisi, sillä esimerkiksi pelko heikommaksi leimautumisesta estää pyytämästä apua. Oli myös opiskelijoita, jotka olivat hakeneet apua mutta eivät olleet sitä saaneet.

Eryteisesti ne opiskelijat, joiden opinnot olivat sujuneet tavoitteiden mukaisesti, toivoivat työelämään liittyvää tukea ja verkostoja, kuten vierailuja ja vierailijoita, erilaisia urapol-kutarinoita ja yhteistyöprojekteja. He olivat valmiita verkostoitumaan mutta kaipaivat siihen sekä enemmän tilaisuuksia että rohkaisua.

Opiskelijoiden kokemat haasteet

- psyykkiset ja fyysiset haasteet
- itsetuntemuksen ja -varmuuden puute
- puutteet motivaatiossa ja opiskelutaidoissa
- puutteet kielitaidossa
- yhteisöllisyyden, ystävien ja yhteishengen puute
- tilojen epäterveellisyys
- epätasalaatuisuus henkilökunnan tietotaidossa ohjata opiskelijoita

TOTEEMI

Toteemi-hankkeen päätavoitteena oli kehittää käytännönläheisiä malleja työn ja korkeakouluopintojen yhdistämiseen ja hyödyntää opintojen aikaista työtä osana asiantuntijuuden kehittämistä. Metropolia Ammattikorkeakoulussa (Holvikivi ym. 2019) toteutetun kyselyn mukaan opiskelijat pitivät opinnollistamista tulevaisuuden tapana oppia, mutta heidän tietoisuutensa siitä oli vähäistä. Viidesosa opiskelijoista oli kuullut opinnollistamisesta, mutta vain kymmenellä prosentilla oli siitä kokemusta. Kyselyn tulokset vahvistavat, että opinnollistamiseen kannattaa panostaa entistä enemmän. Vastaajien mielestä työn opinnollistaminen yhdistää opittua käytäntöön oivallisella tavalla sekä parhaimmillaan tarjoaa opiskelijoille ponnahduksen työelämään ja mahdollisuuden uravalintoihin jo opintojen aikana.

Humanistisessa ammattikorkeakoulussa (Kylmäkoski ym. 2019) tehtiin myös opinnollistamiseen liittyviä opiskelijahaastatteluja, joiden perusteella kuvattiin valmistuneiden

opiskelijoiden urapolkuja. Henkilökohtaiset haastattelut toteutettiin 92 kulttuurituottajalle ja 60 yhteisöpedagogille. Toteemi-hankkeen raportissa esiteltiin kulttuurintuottajaopiskelijoiden urapolut. Tulosten mukaan opiskelijoiden reitit työelämään olivat hyvin erilaiset. Kulttuurituottajien työllistymisessä löytyi neljä erilaista urapolkua:

1. Harjoittelupolku

Harjoittelupolun kulkija oli usein harrastanut kulttuuria jo ennen opintojaan, mutta ei ollut ollut vahvasti sisällä missään kulttuuriskenessä. Hän teki harjoittelunsa kiitettävästi, solmi uusia kontakteja ja työllistyi yleensä jonkin sattuman, kuten harjoittelupaikan vakituisen työntekijän irtisanoutumisen myötä. Harjoittelupolku johti usein työllistymiseen jo ennen valmistumista, mutta tämä ei jarruttanut valmistumista.

2. Rock-polku

Rock-polun kulkija oli jo ennen opintojaan sisällä jossakin kulttuuriskenessä ja tiesi jo koulutukseen tullessaan, mihin haluaa työllistyä. Tavoitteet olivat yleensä mediaa kiinnostavilla aloilla, joilla työpaikoista käydään kovaa kilpailua ja joissa tutkinnon suorittamista tärkeämpää on olla ”hyvä tyyppi”. Rock-polun kulkija työllistyi lopulta omalle alalleen, mutta se ei tapahtunut helposti. Työpaikat olivat usein projektimaisia, lyhyitä ja työttömyysjaksot tyypillisiä. Rock-polun kulkija päätyi usein yrittäjäksi – joko sen vuoksi, että voi laskuttaa keikkatyönsä toiminimen kautta, tai siksi, että intohimonsa myötä löysi hyvän bisnesidean.

3. Ambitiopolku

Tyypillinen ambiitiopolun kulkija oli lahjakas opiskelija, ja hänen taitonsa huomattiin myös kulttuurituotantoalalla. Polun edustaja värvättiin usein töihin jo opintojen aikana, ja ura kehittyi nopeasti. Ambitiopolun kulkijalle korkeakoulututkinto ei riittänyt, vaan hän tyypillisesti hakeutui kansalliseen tai kansainväliseen maisteriohjelmiaan melko nopeasti valmistumisen jälkeen.

4. Harmaan kiven polku

Harmaan kiven polku viittasi vaikeaan työllistymiseen. Tämän polun kulkija ei välttämättä tehnyt mitään väärin, mutta hänen kohdallaan ei tapahtunut onnekasta sattumaa, kuten harjoittelupolun kulkijalla. Työmarkkinoiden vetäessä hyvin tämä polku johti tyypillisesti työllistymiseen asiakaspalvelutehtäviin. Työpaikka löytyy kuitenkin lopulta omalta alalta, mikäli polun kulkija on tarpeeksi sinnikäs.

Yhteisöpedagogien polut muovautuivat kirjoittajien mukaan hyvin samankaltaisesti, vaikka niitä ei raportoitu artikkelissa. Yhteistä molempien koulutusten urapoluille oli harjoittelujen erittäin suuri merkitys työllistymiseen. Tulokset siis osoittavat, että työllistymisen kannalta on varmintaa, että työpaikka hankitaan jo opintojen aikana.

SOMETA DUUNIIN

Janne Antikainen (2019) pohtii hankejulkaisun artikkelissaan sosiaalisen median merkitystä verkostoitumisessa korkeakouluopiskelijoiden kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta. Someta Duuniin -hankkeen kehittämistyössä hyödynnettiin näitä näkemyksiä, kun mietittiin, millainen merkitys verkostoilla on työllistymisen kannalta ja miten somea voisi hyödyntää työnhaussa (Rantanen ym. 2019; Someta Duuniin 2021). Sosiaalinen media mahdollistaa pääsyn avoimille koulutus-, ura- ja työfoorumeille helpommin kuin koskaan aiemmin. Hankkeessa hyödynnetään Hooleyn (2012) jäsenystä, jonka mukaan opiskelijat kokivat hallitsevana heikommin verkkovuorovaikutuksen, kun taas sopeutuminen muutokseen, tiedonkäsitteily, kriittisyys, verkostoituminen, sisällöntuotanto ja verkkonäkyvyys koettiin osattavan paremmin.

JATKOVÄYLÄ

Jatkoväylä-hankkeen tavoitteena oli lyhentää kokonaisopiskelu-aikaa opintopolulla, joka koostuu ammatillisesta toisen asteen tutkinnosta ja ammattikorkeakoulututkinnosta. Hankkeessa luotiin ja kokeiltiin yhteistyön toimintamalleja ja pedagogisia ratkaisuja toisen asteen ammatillisen koulutuksen ja ammattikorkeakoulun väliseen nivelvaiheeseen. Hankkeessa koottiin aineistoa ammatillisen koulutuksen väylää korkea-asteen opintoihin edenneiden opiskelijoiden uraohjaukokemuksista (Juutilainen & Mäkelä 2018, 102–123). Vaikka tutkimus kohdentui nivelvaiheeseen ennen korkeakouluopintoja, voidaan tuloksia hyödyntää laajemminkin, erityisesti kun tarkastellaan perinteisen opinto-ohjauksen ja laaja-alaisemman uraohjauksen välistä suhdetta.

Tutkimustulosten mukaan sujuva toisen asteen ja korkea-asteen koulutusten välinen yhteistyö näkyi opiskelijoiden parempana tietoisuutena jatkokoulutusmahdollisuuksistaan. Ammatillista väylää edenneet opiskelijat tunsivat kuitenkin epävarmuutta akateemisista taidoistaan ja arvostivat korkeakouluopintojen alkuvaiheessa tarjolla olevia tukimuotoja, esimerkiksi matematiikan ja kielten kertauskursseja. Sen sijaan ammattiopinnoissa ja esimerkiksi työelämäverkostoissa koettiin pätevyyttä. Aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen (AHOT) käytänteet koettiin sekavina ja niihin suhtauduttiin kriittisesti, koska henkilökohtaisten opintopolkujen suunnittelu ei toteutunut jäykkien lukujärjestyskäytänteiden vuoksi. Myös eronteko ammatillisen ja lukiokoulutuksen välillä nousi esille. Opiskelijat kokivat jaon “käytännölliseen” ja “tiedolliseen” elävän edelleen vahvana muun muassa opettajien asenteissa. Tutoropiskelijoille ja vertaistuelle yleensäkin annettiin suuri merkitys opintojen alkuvaiheessa. Tutkimusraportin (Juutilainen & Mäkelä 2018) johtopäätöksissä suositellaan ryhmänohjausmuotojen kehittämistä osana korkea-asteen ohjausjärjestelmiä.

NOPSA

Nopsa-hankkeessa haettiin ratkaisua ammatillisesta koulutuksesta jatko-opintoihin siirtymisen sujuvoittamiseen ja työelämään johtavan opintopolun nopeuttamiseen tekniikan ja liikenteen aloilla. Hankkeessa toteutettiin kolme työpakettia, joista ensimmäisessä kehitettiin ammattiopistojen ja ammattikorkeakoulujen välistä yhteistyötä, toisessa yksilöllisiä ja joustavia opintopolkuja kohti korkea-astetta ja kolmannessa kielten oppimisen polku-opintomalleja.

Nopsa-hankkeessa tehtiin selvityksiä ja erillisiä kehittämistoimia. Kyselyiden mukaan opettajien opinto- ja uraohjauksen osaamisessa on suuria eroja, jotka näkyvät opiskelijan saaman ohjauksen laadussa. Opiskelijat kiinnittivät huomiota yleisesti siihen, että ohjausta ei ole tarjolla riittävästi tai se ei ole oikea-aikaista. Johtopäätöksenä todetaan, että uraohjaus tulee suunnitella opintopolulla keskeisesti mukana olevaksi kehittyväksi elementiksi, joka ei ole irrallinen palvelu. Kokonaisuutena ohjaus on keskeinen osa laadukasta opetus- ja ohjausprosessia, jonka varmistaminen on jokaisen koulutuksen järjestäjän tehtävä. Hankkeen yhtenä keskeisenä tuloksena syntyi kokonaisvaltainen uraohjauksen valmennusohjelma: <https://urly.fi/16qa>.

AMKISTA URALLE!

AMKista uralle! -hankkeessa toteutettiin viisi vuotta aiemmin valmistuneille uraseurantakysely, jonka keskeiset teemat olivat tyytyväisyys tutkintoon, työuran kokonaisuus, koulutautuminen tutkinnon jälkeen, työtilanne valmistumis- ja kyselyyn vastaamishetkellä sekä oman osaamisen ja työn vastaavuus. Vuoden 2012 vastausten perusteella valmistuneet olivat tyytyväisiä suoritettuun tutkintoon. Vastanneista 49 % oli valmistumisen jälkeen ollut yhtäjaksoisesti saman työnantajan palveluksessa ja 64 %:lla oli vakituinen työ. AMK-tutkinnon jälkeinen koulutautuminen kohdistui YAMK-tutkintoon (17 %), lisäkoulutukseen (29 %) ja pätevytymis- ja erikoistumiskoulutukseen (11 %). Näiden avulla vahvistettiin ammatillista osaamista ja uralla etenemistä. Opintojen aikana yleisten työelämävalmiuksien (geneeristen taitojen) osaamisen kehittyminen koettiin heikommaksi kuin se, mitä työelämässä olisi vaadittu. Puutteellista osaamista raportoitiin muun muassa oma-aloitteisuudessa ja itseohjautuvuudessa, stressin sietokyvyssä ja sopeutumisessa uusiin tilanteisiin, ongelmanratkaisutaidoissa, kehittämisosaamisessa ja kyvyssä oppia ja omaksua uutta (ks. myös Laitinen 2020). Vuosina 2013 ja 2014 valmistuneiden tulokset noudattivat vuoden 2012 tuloksia: muun muassa 72 % kyselyyn vastanneista (n = 16736) oli samaa tai täysin samaa mieltä siitä, että tutkinto antoi riittävät valmiudet työelämään. Toisaalta noin kolmannes olisi odottanut tutkinnolta enemmän vastaavuutta.

Parhailtaan kootaan vuonna 2015 valmistuneiden uraseurantakyselyn tuloksia (AMKista uralle – uraseurantiedot käyttöön -hanke s.a.). Ajantasainen tietoisuus työelämässä tarvittavasta osaamisesta vahvistaa opiskelijoiden tietoja ammateista, lisää tietoa urapolusta ja antaa eväitä oman työuran suunnitteluun. Teemu Jokisen ja Liisa Marttilan (2017) toimittamassa julkaisussa on artikkeleita uraseurannasta ja uraohjauksesta, samoin UAS Journal -lehden teemanumerossa Työelämä tietoa käyttöön (2020).

URAOHJAUS HAAGA-HELIASSA JA METROPOLIASSA

Ilkka Uronen (2019) perehtyi uraohjauksen erikoistumisopintojen kehittämishankkeessaan Haaga-Helia ammattikorkeakoulun ja Metropolia Ammattikorkeakoulun uraohjauksen tarpeisiin ja tarjontaan ja selvitti, saavatko ammattikorkeakouluopiskelijat riittävästi oikeanlaista ja oikea-aikaista uraohjausta opintojensa aikana valmistautuessaan työelämään. Aineisto kerättiin teemahaastatteluina yhdeltä Haaga-Helian ja yhdeltä Metropolian opiskelijaryhmältä. Kaikki opiskelijat olivat työssäkäyviä ja suhtautuivat tavoitteellisesti opintoihinsa ja työurasuunnitelmiinsa.

Opiskelijoiden haastatteluissa tuli esiin yksilöllisen uraohjauksen tarve. Ohjausta tarvittiin oman työuran kannalta mielekkäiden opintovalintojen tekemiseksi. Oman työurapolun hahmottaminen koettiin tärkeänä myös kokonaisvaltaisen elämän suunnittelun näkökulmasta. Uraohjaus nähtiin myös keskeisenä välineenä opintojen, työn ja oman tulevaisuuden yhteen saattamisessa. Siltä odotettiin monipuolisuutta ja myös kasvuun, persoonallisuuteen ja ammatti-identiteetin muodostumiseen liittyvien kysymysten käsitteilyä. Onnistuneen ohjauksen mittareiksi nimettiin ohjauksen osuvuus ja henkilökohtaisiin tarpeisiin vastaaminen.

Opiskelijat kokivat, että korkeakoulujen sekä opettajien ja ohjaajien myönteinen ohjaava asenne tuki heidän opiskelumotivaationsa syntymistä, opintojen etenemistä ja myönteistä tulevaisuusorientaatiota. Opiskelijoiden kokemusten mukaan tulevaisuusorientaatio lisää opiskelijan luottamusta itseensä ja valmiuksia siirtyä työelämään.

Haastateltavien yhteinen toivomus oli, että uraohjaus voisi kattaa koko opiskeluajan koulutukseen hakeutumisasiheesta valmistumiseen ja työllistymiseen saakka. Ohjaus voisi olla myös tavoitteellisesti kurssien sisään rakennettua. Haluttiin myös lisätä uraohjausklinikoita, joissa opiskelija voisi käydä tarpeen mukaan keskustelemassa uraohjaajan kanssa.

OPISKELIJOIDEN URAOHJAUSKOKEMUKSIA SELVITTÄNEITÄ TUTKIMUKSIA

URAOHJAUS JA URASUUNNITTELU AMMATTIKORKEAKOULUSSA

Erja Kuurilan (2014) väitöstutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaista uraohjausta ammattikorkeakoulussa tarvitaan: millaista on oikein ajoitettu, kohdennettu ja sisällöltään kattava uraohjaus. Tutkimuksen kohderyhmänä olivat tuutoriopettajat ja eri vaiheissa opiskelua olevat opiskelijat. Tuutoriopettajilta selvitettiin, millaista uraohjausta opiskelijat tarvitsevat ja millaista uraohjausta he itse antavat. Opiskelijoilta selvitettiin, miten he suunnittelevat uraansa ja millaista uraohjausta he haluaisivat.

Tutkimuksen tulokset osoittavat sen, että opiskelijat kokivat uraohjauksen erittäin tärkeäksi mutta riittämättömäksi opintojen aikana. Opiskelijat toivovat saavansa tukea etenkin henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman laatimiseen, vaikka uskovatkin sen rakentuvan oman aktiivisuuden kautta. Lisäksi opiskelijat kokevat uraohjauksen tarpeen vaihtelevan opintojen eri vaiheissa. Opiskelijoiden kokemuksissa painottuvat henkilökohtaisen uraohjauksen ja luottamuksellisen ohjaussuhteen merkitys. Osa vastaajista ei kuitenkaan tiennyt tuutoriopettajaansa tai vertaistuutoriansa, joilta on mahdollista saada henkilökohtaista ohjausta. Opiskelijat toivovat ohjaajalta asiantuntemusta ja kattavaa tietoa tulevasta ammatista ja työllistymismahdollisuuksista. Uraohjauksen halutaan siis olevan hyvin käytännönläheistä työelämään tutustumista. Runsaat puolet opiskelijoista näkee uraohjauksen niin tärkeäksi, että he toivovat sen sisältyvän johonkin opintojaksoon. (Kuurila 2014, 178–187.)

Opiskelijat odottavat saavansa tuutoriopettajien toteuttamassa henkilökohtaisessa uraohjauksessa tietoa ja yleistä ohjausta sekä valmiuksia urasuunnitteluun. Opiskelijat toivovat, että omia ominaisuuksia, vahvuuksia ja kehittymistarpeita selvitettäisiin. Lisäksi opiskelijat toivovat ohjaajan olevan aidosti kiinnostunut heistä ja heidän urastaan. (Kuurila 2014, 178–187.)

Opintojen keskivaiheilla opiskelijat kaipaavat saatua enemmän ohjausta kurssivalintoihin ja harjoittelupaikkoihin. Harjoittelupaikkojen valinnassa tarvitaan selvästi enemmän ohjausta, esimerkiksi tietoa erilaisista vaihtoehtoista, ainevalintojen merkityksestä ja opintojen sisällöstä juuri uratavoitteiden kannalta. Opintojen loppuvaiheessa uraohjaukselta toivotaan tietoa työhön hakeutumisesta ja valmentautumisesta sekä työllistymismahdollisuuksista erilaisiin työpaikkoihin ja työllisyystilanteesta. Etenkin loppuvaiheen opiskelijat toivovat, että uraohjaukseen osallistuisivat myös työelämän edustajat. Opiskelijat arvioivat uraohjauksen sopivan myös sisällöksi opintojaksoihin. (Kuurila 2014, 178–187.)

Kuurilan tutkimustuloksista myös ilmenee, että läheskään kaikilla opiskelijoilla ei ollut tarvetta uraohjaukseen, eikä heillä ollut esittää mitään toiveita uraohjauksen sisällöksi. Osalla opiskelijoista on omat urasuunnitelmat jo valmiiksi pohdittuina tai opinnot vielä niin alku-

vaiheessa, ettei asia ole ajankohtainen. Osalle opiskelijoista uraohjaus käsitteenä on vieras, eivätkä he tiedä, mitä se voisi tarjota heille. Osa vastaajista taas kaippaa aikaisempien opintojen ajalta opintojen ohjaajaa, mikä osoittaa sen, että opiskelijat eivät miellä tuutoriopettajaa vastaavanlaisena ohjaajana ja tukena ammattikorkeakoulussa. (Kuurila 2014, 178–187.)

Kuurilan (2014, 189–196) aineiston pohjalta voidaan muodostaa kolme urasuunnittelijatyyppejä: epävarmat, uteliaat, tietoiset. Epävarmat urasuunnittelijat olivat sattumalta valinneet koulutusalan, työelämään liittyy huolta ja pelkoa sekä tulevaisuus nähdään pessimistisenä. Uteliaat urasuunnittelijat näkevät koulutuksen mahdollisuutena, heillä on jo hiukan kokemusta työelämästä, ja he odottavat uteliaasti työelämäharjoittelujaksoja. Tietoiset urasuunnittelijat olivat varmoja uravalinnastaan, ja koulutusala valinta oli onnistunut, heillä oli selkeät tavoitteet ja tulevaisuuden suunnitelmat olivat realistisia ja optimistisia.

OPINTOJEN AIKAINEN TYÖSSÄKÄYNTI – ONGELMA VAI MAHDOLLISUUS?

Liisa Vanhanen-Nuutinen, Juhani Saari, Hannu Kotila ja Kimmo Mäki (2018) tarkastelevat artikkelissaan ammattikorkeakouluopiskelijoiden kokemuksia opintojen aikaisesta työssäkäynnistään. Analyysi perustuu Eurostudent VI- ja Opiskelijabarometri 2014–2015 -aineistoihin. Tulosten mukaan opiskelijoiden työtuntien määrällä ja työtehtävien laadulla oli merkitystä ammattikorkeakouluopintojen etenemiselle ja opiskelumotivaatiolle. Yli 15 tunnin viikoittainen työskentely vaikutti opintojen etenemiseen riippuen työn laadusta ja siitä, kuinka hyvin se vastasi opiskeltavaa alaa. Vaativat työtehtävät lisäsivät opintojen motivoivuutta, mutta samalla ne lisäsivät viikkotuntien määrää ja työstä koettua stressiä. Suuri tuntimäärä opiskelualaa huonosti vastaavassa työssä puolestaan heikensi opiskelijoiden motivaatiota ja hidasti opintoja. Tulosten mukaan työskentely oman koulutusalan työtehtävissä kehittää osaamista, jota korkeakoulutuksessa ei voi suoraan oppia. Kuitenkin työskentely myös muissa tai vähemmän vaativissa työtehtävissä kehittää yleisiä työelämätaitoja.

Yhteenvetona Vanhanen-Nuutinen ym. (2018) totesivat, että hyvät työelämäkäytännöt opetuksessa ja ohjauksessa vähentävät opiskelijoiden työssäkäynnissä koettua stressiä sekä lisäävät opiskelijan tyytyväisyyttä opintojensa etenemiseen ja oppimiseensa. Tämän vuoksi on tärkeää, että työssäkäynti huomioidaan opiskelijoiden uraohjauksessa. Tällöin keskeistä on, mitkä opetuksen ja korkeakoulutuksen käytännöt tukevat opiskelijan opintojen aikaista työssäkäyntiä ja opintojen etenemistä samanaikaisesti ja miten työssäkäynti ja opiskelu saadaan palvelemaan toisiaan.

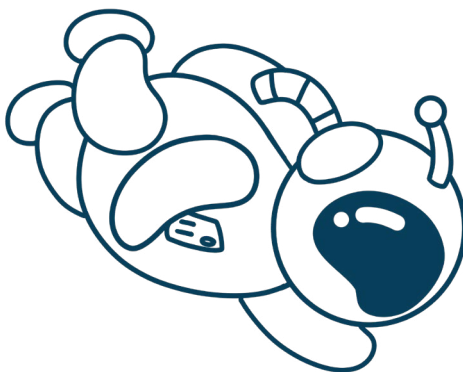
OPISKELIJOIDEN HYVINVOINTI JA TULEVAISUUSUSKO

Helena Kasurinen ja tutkimusryhmä (2019) selvittivät ammattikorkeakouluopiskelijoiden hyvinvointiin ja tulevaisuususkoon vaikuttavia tekijöitä kyselylomakkeella, johon saatiin 1 039 vastausta. Tutkimuksen tuloksissa korostuivat erityisesti yhteisöllisyyden palautteen

saamisen merkitys. Opiskelijat siis vaikuttavat kaipaavan lisää sekä yhteisöllisyyttä että tukea opintojensa edistämiseen. Itsetunto ja tyytyväisyys elämään näyttäisivät tutkimuksen mukaan vaikuttavan vahvasti opiskelijoiden hyvinvointiin ja omaa tulevaisuuttaan koskevaan luottamukseen. (Kasurinen 2019, 46.)

Kasurinen (2019, 47) määrittelee toimijuuden käsitteen ajanhallinnan, minäpystyvyyden ja tavoitteellisen työskentelyn valmiuksina sekä kyynä sopeutua muutostilanteisiin. Tärkeänä ulottuvuutena hän nostaa esille myös sosiaalisen toimintakyvyn, jota voidaan tarkastella rahankäytön, arkielämän toiminnan, sosiaalisten suhteiden ja tulevaisuuden suunnittelun avulla. Nämä kaikki vaikuttavat vahvasti myös opinnoissa selviytymiseen.

Keskeinen johtopäätös on, että opiskelijoiden valmiudet opintoihin ja opiskeluun vaihtelevat suuresti. Näin ollen olisi tärkeätä lisätä mahdollisuuksia joustaviin opintopolkuihin, erilaisiin pedagogisiin ratkaisuihin ja opettajien ammattitaitoon. Urasuunnittelu- ja työllistymistaitojen keskeisissä elementeissä, kuten opintojen suunnittelu- ja työnhakutaidoissa, opiskelijoilla on vielä kehitettävää. (Kasurinen 2019, 47.)

KORKEAKOULUOPIKELIJAN URAOHJAUSKOKEMUKSISTA HAVAITTUA

Tavoitteenamme oli OTT-hankkeessa selvittää, millaisia kokemuksia ammattikorkeakouluopiskelijoilla on saamastaan ohjauksesta, erityisesti uraohjauksesta. Lähdimme liikkeelle kartoittamalla viime vuosina toteutettuja kansallisia selvityksiä, jotka ovat kohdistuneet korkea-asteen opiskelijoiden ohjaukokemuksiin ja urapolkuihin. Aineistoa löytyi runsaasti. Saatoimme myös todeta, että mitä lähemmäksi 2020-lukua tultiin, sitä väkiintuneemmin uraohjauksen käsitettä käytettiin, tulkittiin ja määriteltiin. Vaikka tässä artikkelissa emme lähteneetkään tekemään analyysiä ohjauksen käsitteistöstä, on syytä huomioida esimerkiksi Raimo Vuorisen ja Maarit Virolaisen artikkeli vuodelta 2017, jossa he perustelevat käsitteellistä siirtymää opinto-ohjauksesta uraohjaukseen. Korkeakoulu-kontekstissa tämä tarkoittaa laajempaa ja kauaskantoisempaa opiskelijoiden ohjausta kuin perinteinen neuvontapainotteinen HOPS-ohjaus. (Vuorinen & Virolainen 2017, 4.)

PSYKOSOSIAALISTA TUKEA TARVITAAN

Koska opiskelijan hyvinvointi eri elämän alueilla on yhteydessä opinnoissa selviytymiseen ja tulevaisuusorientaatioon, ei uraohjausta ole mahdollista erottaa erilliseksi saarekkeekseen. Ohjaus edellyttää opiskelijan elämän kokonaisvaltaista tarkastelua ja siihen liittyvää ongelmanratkaisua. Merkittävimpänä selvityksiä läpileikkaavana tekijänä opiskelijoiden kokemuksissa nouseekin psykososiaalisen tuen tarve. Sen ulottuvuuksina olivat tuen oikea-aikaisuus, monipuolisuus, riittävyys ja saavutettavuus. Hieman yllättäen tulivat esille myös tukipalveluiden käyttämiseen liittyvät huonommuuden tunteet. Tämä virittää pohtimaan sitä, miten voidaan edistää psykologista esteettömyyttä ja rakentaa luontevia matalan kynnyksen palveluprosesseja. Ammattikorkeakouluopiskelijoiden siirtyminen Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön (YTHS) palveluiden piiriin toivottavasti edistää omalta osaltaan näitä tavoitteita.

Psykososiaalisen tuen merkityksellisyys ilmeni sekä henkilökohtaisen ohjaussuhteen että laajempien verkostosuhteiden muodossa. Tutoropettajia ei välttämättä koettu riittävän läheisinä henkilöinä, ja esille nousi myös kaipuu pysyvämpään ohjaajasuhteeseen peruskoulun ja toisen asteen tyyliin. Opiskelijat toivoivat rinnalleen henkilöä, joka on aidosti kiinnostunut heidän opinnoistaan ja elämästään sekä tunnistaa heidän yksilöllisiä tarpeitaan. Henkilökohtaisten ohjaustarpeiden tunnistaminen korostui erityisesti opiskelijoilla, joiden opinnot eivät edistyneet. Tällöin opintojen eteneminen edellytti monipuolisia tuen muotoja, kuten psyykkistä tukea turvallisessa ohjaussuhteessa sekä konkreettista apua esimerkiksi harjoitteluihin ja työllistymiseen liittyen. Henkilökohtaisten ohjaustarpeiden tunnistamisen tärkeys haastaakin pohtimaan ohjaustarpeen arvioinnin työvälineiden systemaattista käyttöönottoa korkeakouluissa.

HENKILÖKOHTAISEN TUEN TARPEEN, VERKOSTOITUMISEN JA METATAITOJEN TUNNISTAMISEN TÄRKEYS

Opiskelijoiden kokemuksista voi päätellä, että temaattisesti yhdenmukaiset ohjauksen toteutusmallit eivät tuota riittävän henkilökohtaisia ohjauksen ja tuen toteutusmuotoja. Esimerkiksi jatkokoulutusmahdollisuuksiin tai työnhakuun liittyvät teemat on usein sijoitettu opintopolun loppuvaiheeseen, vaikka osalla opiskelijoista teemat ovat ajankohtaisia paljon aikaisemmin. Hankkeissa näkyi myös korkea-asteella 2010-luvulla tapahtunut siirtymä kohti osaamisperustaisuutta ja yhä henkilökohtaisemmin rakentuvia opetussuunnitelmia.

Henkilökohtaisten tuen tarpeiden tunnistaminen korostuu myös selvityksissä, joissa tuetaan tietoa opiskelijoiden urapoluista ja -profileista (Kuurila 2014; Kylmäkoski ym. 2019). Alavalinnastaan varmat opiskelijat suhtautuvat luottavaisesti tulevaisuuteen ja tarvitsevat erilaista tukea kuin ne opiskelijat, joiden opiskelualan valinta on tapahtunut sattumalta. Myös työllistymisen vaihtelevat mekanismit ovat yhteydessä opiskelijan taustaan, elämäntilanteeseen ja tavoitteisiin. Vahvasti oman alansa sisässä olevilla opiskelijoilla on valmiina verkostoja, joiden kautta työllistyminen tapahtui vaivattomasti. Osa opiskelijoista tarvitsee huomattavan paljon konkreettista tukea urapolkunsa luomiseen, osalla tulevaisuuden

uranäkymät puolestaan hahmottuvat jo varhain jatko-opintojen kautta. Myös uraohjauksen tarpeen opiskelijat kokevat hyvin eri tavoin. Osa ei koe tarvitsevänsä uraohjausta lainkaan, kun taas osa pitää sitä hyvin tärkeänä. Uraohjausta arvostavat opiskelijat haluavat hahmottaa oman urapolkunsä – sen, mistä olivat siihen asti tulleet, sekä sen, mihin polku voisi johtaa. Merkityksellisenä urasuunnittelussa pidetään myös elämän laajempaa tarkoitusta.

Opiskelijan urasuunnittelutaidot ovat myös metataitoja, joiden integroiminen opetus-suunnitelmien tavoitteisiin ja osaamiskuvauksiin on tärkeää. Tällaisia ovat esimerkiksi ammattialoja ja opiskelumahdollisuuksia koskevat tiedonhakutaidot sekä yhteiskunnallisen keskustelun seuraaminen. Digitaalisten urataitojen merkitystä ei tässä yhteydessä voi liikaa korostaa. Myös työssä käymisen integroiminen opintoihin siten, että opiskelu ja työnteko tukevat toisiaan, on tärkeää. Hyvät työelämäkäytännöt vähentävät opiskelijoiden työssä käymisestä aiheutuvaa stressiä ja lisäävät opiskelijoiden tyytyväisyyttä opiskeluun.

KOHTI URAOHJAUKSEN TULEVAISUUTTA

Tulevaisuuden työelämään orientoituminen merkitsee opiskelijalle oman tilanteen sekä siihen liittyvien henkilökohtaisten ja yhteiskunnan signaalien ja kehityssuuntien tunnistamista. Entistä tärkeämpää on verkottuminen eri alojen toimijoiden kanssa, mihin myös korkeakoulujen alumnitoiminta tarjoaa erinomaisia mahdollisuuksia. Harjoitteluihin, työelämäprojekteihin ja opetukseen integroitava ohjaus on yhteydessä opiskelijoiden opintoihin sitoutumiseen, tavoitellun osaamisen saavuttamiseen sekä urasuunnittelutaitojen kehittymiseen. (Ks. myös Vuorinen & Virolainen 2017.) Ammattikorkeakouluopettajien ohjauksellisen ajattelun ja uraohjaustaitojen edistämistä koulutuksen keinoin olemme kuvanneet tarkemmin tämän teoksen artikkelissa *Uraohjauskoulutus korkeakoulujen henkilöstölle - miksi ja millä tavoin koulutus rakennettiin*.

Opettajien uraohjausosaaminen nousee keskiöön opiskelijoiden uraohjauskokemuksissa. He toivovat entistä syvällisempää ammatteihin ja aloihin liittyvää tietoa, joka auttaisi heitä ymmärtämään työelämää ja sen edellyttämää osaamista. Myös opettajien kokemusperäistä ammattitietoutta arvostetaan. Opiskelun arjen käytänteisiin, opetuksen toteuttamiseen sekä ohjaus- ja neuvontapalveluihin liittyen toivotaan selkeämpää uraohjauspalveluiden tuotteistamista ja palveluista tiedottamista.

Selvitystyön päätteeksi on ilo todeta, että työ kannatti. Opiskelijoiden kokemukset avasivat konkreettisesti sen, miten moniulotteisista kysymyksistä tulevaisuuden suunnittelussa, uraohjauksessa ja ohjauksen henkilökohtaisuudessa on kysymys. Tuon monipuolisuuden olemme ottaneet huomioon opetus- ja ohjaushenkilöstölle suunnatun uraohjauskoulutuksen pilotissa.

Tulevaisuus näyttää, kuinka yhä henkilökohtaistuvammat opintopolut sekä painopisteen siirtyminen opintoneuvonnasta uraohjaukseen tulevat vaikuttamaan korkeakouluopiskelijoiden opintoihin sitoutumiseen, opiskeluaikoihin sekä tyytyväisyyteen omia opintojaan ja uraansa kohtaan.

LÄHTEET

Antikainen, J. 2019. Opiskelijalta edellytetään uusia taitoja työn haussa ja uran rakentamisessa. Teoksessa Rantanen, O., Isosuo, T. & Merivirta, M. (toim.) Someta duuniin – Digitaaliset urataidot korkeakoulujen uraohjauksessa. Lapin AMKin julkaisuja. Sarja B. Tutkimusraportit ja kokoomateokset 25/2019, 14–23. Rovaniemi: Lapin ammattikorkeakoulu. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-316-330-0> [viitattu 17.12.2020].

AMKista uralle – uraseurantatiedot käyttöön -hanke. s.a. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://uraseurannat.fi/ammattikorkeakoulujen-uraseuranta/amkista-uralle-uraseurantatiedot-kayttoon-hankesivu/> [viitattu 21.12.2020].

Elinikäisen ohjauksen kehittämisen strategiset tavoitteet. 2011. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:15. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-032-2> [viitattu 13.2.2021].

Elinikäisen ohjauksen strategia 2020–2023. ELO-foorumi. 2020. Valtioneuvoston julkaisuja 2020:34. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-536-8> [viitattu 13.2.2021].

Holvikivi, J., Mäkitalo, A.-R., Perkiö, A. & Ristola, A. 2019. Joustavasti opiskellen ja omaa työtä hyödyntäen. Teoksessa Kotila, H. & Vanhanen-Nuutinen, L. (toim.) Työn ja oppimisen liitto. Toteemi-hankkeen uusia innovaatioita. Haaga-Helian julkaisut 8/2019. Helsinki: Haaga-Helia ammattikorkeakoulu, 16–21. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe202001081565> [viitattu 12.1.2021].

Isosuo, T., Joensuu, M., Klemola, J., Lignell, I. & Paavola, K. (toim.) 2020. Tukea urapolulle. Humanistinen ammattikorkeakoulu julkaisuja, 116. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.humak.fi/wp-content/uploads/2020/12/tukea-urapolulle-tuura-2020.pdf> [viitattu 13.2.2021].

Jatkoväylä – sujuvasti ammatillisesta koulutuksesta ammattikorkeakouluun. s.a. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.xamk.fi/tutkimus-ja-kehitys/jatkovayla-sujuvasti-ammattillisesta-koulutuksesta-ammattikorkeakouluun/> [viitattu 12.1.2021].

Jokinen, T. & Marttila, L. (toim.) 2017. Näkökulmia uraseurantaan ja uraohjaukseen. AMKista uralle! -hankkeen loppuraportti. Tampereen ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja B. Raportteja 94. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://julkaisut.tamk.fi/PDF-tiedostot-web/B/94-Nakokulmia-uraseurantaan-ja-uraohjaukseen.pdf> [viitattu 13.2.2021].

Juutilainen, P.-K. & Mäkelä, N. 2018. “Mä oon vaan halunnu olla siinä kampaajakuplassa”. Opintopolku amiksesta korkeakouluun - opiskelijoiden kokemuksia ohjauksesta ja opinnoista. Teoksessa Ikonen, P.-E. & Voutilainen, K. (toim.) *Jatkoväylällä. Yhteistyöllä ammatillisesta koulutuksesta ammattikorkeakouluun*. Xamk Kehittää 55. Mikkeli: Kaakois-Suomen ammattikorkeakoulu, 103–123. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-344-110-1> [viitattu 13.2.2021].

Kasurinen, H. (toim.) 2019. *Opiskelijoiden hyvinvointi ja tulevaisuususkon ammattikorkeakoulussa*. Laurea-julkaisut 124/2019. Laurea-ammattikorkeakoulu. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-799-535-1> [viitattu 13.2.2021].

Kuurila, E. 2014. *Uraohjaus ja urasuunnittelu ammattikorkeakoulussa*. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C osa 384. Turku: Turun yliopisto. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-5771-2> [viitattu 13.2.2021].

Kylmäkoski, M., Lindholm, A. & Tamminen, N. 2019. *Pelillisyydellä ja hissipuheella kohti laadullista työllistymistä*. Teoksessa Kotila, H. & Vanhanen-Nuutinen, L. (toim.) *Työn ja oppimisen liitto. Toteemi-hankkeen uusia innovaatioita*. Haaga-Heliana julkaisut 8/2019. Helsinki: Haaga-Helia ammattikorkeakoulu, 86–90. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:f-fe202001081565> [viitattu 13.2.2021].

Laitinen, J. 2020. *Uraseuranta tukee koulutuksen kehittämistä*. Pääkirjoitus. UAS Journal 4/2020. Päivitetty 9.12.2020. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://uasjournal.fi/4-2020/uraseuranta/> [viitattu 13.2.2021].

Nopsa – nopea ammatillinen väylä työelämään. s.a. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.hamk.fi/projektit/nopsa-nopea-ammattillinen-vayla-tyoelamaan/> [viitattu 1.12.2020].

Rantanen, O., Isosuo, T. & Merivirta, M. (toim.) 2019. *Someta duuniin – Digitaaliset urataidot korkeakoulujen uraohjauksessa*. Lapin AMKin julkaisuja. Sarja B. Tutkimusraportit ja kokoomateokset 25/2019. Rovaniemi: Lapin ammattikorkeakoulu. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-316-330-0> [viitattu 1.12.2020].

Someta Duuniin. 2021. *Digitaaliset urataidot korkeakoulujen uraohjauksessa*. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://sometaduuniin.fi/> [viitattu 12.1.2021].

Toteemi – Työstä oppimassa, työhön. s.a. WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://www.amktoteemi.fi/> [viitattu 1.12.2020].

TUURA – Tukea urapolulle. s.a. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://projects.tuni.fi/tukea-urapolulle/> [viitattu 1.12.2020].

UAS Journal. 2020. Työelämä tieto käyttöön -teemanumero 4/2020. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://uasjournal.fi/4-2020/> [viitattu 5.1.2020].

Uronen, I. 2019. Uraohjauksen erikoistumiskoulutus. Kehittämishanke. Julkaisematon lähde.

Vanhanen-Nuutinen, L., Saari, J., Kotila, H. & Mäki, K. 2018. Opintojen aikainen työsäkäynti – ongelma vai mahdollisuus ammattikorkeakouluopinnoissa? Eurostudent VI -tutkimuksen artikkelisarja. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:10. PDF-dokumentti: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-556-3> [viitattu 11.12.2020].

Vuorinen, R. & Virolainen, M. 2017. Opinto- ja HOPS-ohjauksesta urasuunnittelutaitojen vahvistamiseen ja ohjauspalveluiden laadun arviointiin. Ammattikasvatuksen aikakauskirja 19, 2/2017, 4–19.